

Gemeenterecht in de praktijk

Gemeenterecht in de praktijk

Auteurs:

Mr. dr. F. Diepenmaat

Mr. O.J.R.J. Huitema

Mr. W.J.R. Krol

Mr. W.G.T.M. Leusenkamp

Mr. O. Schuwer

Berghauser Pont Publishing

Postbus 14580

1001 LB Amsterdam

www.berghauserpont.nl

Omslagontwerp: Rosanna Zito, Zedline.

1^e druk, 2016

ISBN: 978-94919-30-63-8

NUR: 823

© 2016 Berghauser Pont Publishing

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg besteed is, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen enkele aansprakelijkheid voor eventuele (druk) fouten en onvolledigheden, noch voor gevolgen hiervan.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means, without the publishers prior written permission.

Voorwoord

Het vak Gemeenterecht is in diverse opleidingsprogramma's in het hoger beroepsonderwijs een vast onderdeel. Er is behoefte aan een toegankelijk en op de bestuurspraktijk gericht studieboek over dit boeiende rechtsgebied. Dit boek, *Gemeenterecht in de praktijk*, beoogt in deze behoefte te voorzien. Het is geschreven voor de Hbo-student (rechten, bestuurskunde, integrale veiligheidskunde, overheidsmanagement). Daarnaast zal het wellicht in het bestuursdienstonderwijs en in de dagelijkse gemeentepraktijk goed gebruikt kunnen worden.

Gemeenterecht in de praktijk besteedt vooral aandacht aan gemeenterecht, maar ook het provincierecht en het waterschapsrecht worden aan de orde gesteld. Zo wordt het gehele territorium van de decentrale overheid bestreken. Gekozen is voor een praktijkgerichte en aansprekende benadering. Elk hoofdstuk begint met een casus vanuit de praktijk. Verder bevat elk hoofdstuk tussenvragen en eindvragen die op toegankelijke manier bijdragen tot inzicht en verdieping.

De leerstof in *Gemeenterecht in de praktijk* wordt in een logische volgorde en opbouw aangeboden. In hoofdstuk 1 is een algemene beschouwing opgenomen over de aard en positie van de gemeentelijke overheid. Hoofdstuk 2 behandelt het centrale begrip bevoegdheden en de rechten en plichten die daaruit voortvloeien. Hoofdstuk 3 positioneert de Gemeentewet als juridisch kader voor het functioneren van de gemeente. In de hoofdstukken 4, 5 en 6 wordt ingegaan op de samenstelling, de taken en bevoegdheden van de gemeentelijke bestuursorganen. Hoofdstuk 4 gaat over de gemeenteraad, hoofdstuk 5 over het college van burgemeester en wethouders en hoofdstuk 6 over de burgemeester als bestuursorgaan. In hoofdstuk 7 worden diverse binnengemeentelijke organen zoals de commissies behandeld. Hoofdstuk 8 gaat over de positie, de rollen en taken van de gemeentesecretaris en de raadsgriffier. Ten slotte wordt in hoofdstuk 9 ingegaan op de financiën van de gemeente. Naast de gemeentelijke thema's wordt, zoals al opgemerkt, aandacht besteed aan twee decentrale overheden die, juridisch gezien, aan de gemeente verwant zijn, namelijk de provincie en het waterschap. Hiervoor zijn de hoofdstukken

10 en 11 opgenomen. Het boek sluit af met hoofdstuk 12 dat ingaat op de steeds belangrijker wordende internationale (vooral Europese) aspecten van het gemeenterecht.

De auteurs zijn werkzaam in het Hbo-onderwijs en/of de gemeentelijke praktijk. Zij hebben met veel enthousiasme aan dit 'project' gewerkt.

De basis voor *Gemeenterecht in de praktijk* is het in 2010 verschenen studieboek 'Praktisch Gemeenterecht' (Noordhoff Uitgevers). De auteurs hebben kunnen voortbouwen op dit fundament en danken de toenmalige auteurs hiervoor. Het actuele studieboek dat voor u ligt is hiervan het mooie resultaat.

Suggesties tot verbetering van dit boek zijn altijd welkom. Heeft u die, geeft u ze dan door aan de uitgever.

De auteurs,

Frank Diepenmaat

Rob Huitema

Wim Krol

Irma Leusenkamp

Olaf Schuwer

September 2016

Inhoud

Voorwoord		V
1	De (gemeentelijke) overheid	1
1.1	Openingscasus	1
1.2	De overheid – algemene kenmerken	2
1.2.1	Inleiding	2
1.2.2	De overheid	2
1.2.3	Voor wie is de overheid?	4
1.2.4	De machtspositie van de overheid	8
1.2.5	Overheid en integriteit	10
1.3	De overheid – bijzondere kenmerken	14
1.3.1	Inleiding	14
1.3.2	Gedecentraliseerde eenheidsstaat	14
1.3.3	Centrale overheid	15
1.3.4	Decentrale overheden	16
1.3.5	Dualisering van decentrale overheden	19
1.3.6	De overheid is geen bedrijf	25
1.4	De overheid in samenwerking	26
1.4.1	Inleiding	26
1.4.2	Publiekrechtelijke samenwerking via gemeenschappelijke regelingen	27
1.4.3	Privaatrechtelijke samenwerking	31
1.4.4	Publiek-private samenwerking	32
1.5	Samenvatting	32
2	Bevoegdheden	35
2.1	Openingscasus	35
2.2	Het begrip bevoegdheid	37
2.2.1	Inleiding	37
2.2.2	Bestuurlijke bevoegdheden	38
2.2.3	Overheid en privaatrecht	38
2.2.4	Bevoegd, rechtmatig en doelmatig handelen	39

2.3	Wettelijke basis voor bevoegdheden	42
2.3.1	Inleiding	42
2.3.2	Gemeentewet	43
2.3.3	Bijzondere wetten	44
2.3.4	Gemeentelijke verordeningen	44
2.4	Autonomie en medebewind	45
2.5	Attributie, delegatie en mandaat	47
2.5.1	Inleiding	47
2.5.2	Attributie	47
2.5.3	Delegatie	50
2.5.4	Mandaat	52
2.6	Samenvatting	56
3	De gemeente en de Gemeentewet	59
3.1	Openingscasus	59
3.2	De Gemeentewet	60
3.2.1	Inleiding	60
3.2.2	Indeling Gemeentewet	61
3.2.3	Relatie Gemeentewet met de Grondwet	64
3.2.4	De Gemeentewet en verwante wetten	66
3.3	De gemeente en andere overheden	72
3.4	Samenvatting	83
4	De gemeenteraad	85
4.1	Openingscasus	85
4.2	De raad is het hoogste gemeentelijke orgaan	86
4.2.1	Inleiding	86
4.2.2	Politieke partijen en coalities	87
4.3	Samenstelling en werkwijze van de raad	89
4.3.1	Inleiding	89
4.3.2	De verkiezing tot raadslid	89
4.3.3	Toelating tot de raad	90
4.3.4	Aantal leden en zittingsduur	92
4.3.5	Benoeming, ontslag en rechtspositie	92
4.3.6	De vergaderingen van de raad	96

4.4	Rollen van de raad	99
4.4.1	Inleiding	99
4.4.2	De raad als volksvertegenwoordiger	100
4.4.3	De rol van de raad als kadersteller	101
4.4.4	De rol van de raad die zijn eigen instrumenten gebruikt	103
4.4.5	De rol van de raad als controleur van het college en burgemeester	106
4.5	Bevoegdheden van de raad	111
4.5.1	Inleiding	111
4.5.2	Regelgevende bevoegdheden - algemeen	111
4.5.3	Verordenende bevoegdheid; extern en intern werkende verordeningen	112
4.5.4	Specifieke regelgevende bevoegdheden	113
4.5.5	Bevoegdheid tot het instellen van strafbepalingen	115
4.5.6	Overige regelgevende bevoegdheden	116
4.5.7	De financiële bevoegdheid: het budgetrecht	117
4.6	Overdragen van bevoegdheden	117
4.7	Samenvatting	118
5	Het college van burgemeesters en wethouders	121
5.1	Openingscasus	121
5.2	Samenstelling en werkwijze van het college	122
5.2.1	Collegevorming en portefeuillevdeling	122
5.2.2	Benoeming en rechtspositie van de wethouders	126
5.2.3	De vergaderingen van het college	131
5.3	Bevoegdheden van het college	134
5.3.1	De bevoegdheden van het dagelijks bestuur	134
5.3.2	De voorbereiding en uitvoering van raadsbeslissingen	135
5.3.3	De ambtelijke organisatie	136
5.3.4	Privaatrechtelijke beslissingen	137
5.3.5	Het voeren van rechtsgedingen	139
5.3.6	Uitoefening van gedelegeerde bevoegdheden	140
5.3.7	Bestuursbevoegdheden uit medebewind	141
5.4	Mandatering van bevoegdheden	141
5.5	De inlichtingen- en verantwoordingsplicht van het college	144
5.6	Samenvatting	146

6	De burgemeester	151
6.1	Openingscasus	151
6.2	Benoeming en rechtspositie	152
6.2.1	Inleiding	152
6.2.2	Benoemingsprocedure	152
6.2.3	Rechtspositie	154
6.3	Algemene taken en bevoegdheden	156
6.3.1	Inleiding	156
6.3.2	Algemeen-bestuurlijke taken	157
6.3.3	Voorzitterschap gemeenteraad en college van burgemeester en wethouders	158
6.4	Handhaving van de openbare orde en veiligheid	161
6.4.1	Inleiding	161
6.4.2	Openbare orde en de handhaving ervan	161
6.4.3	Sluiten van woningen	164
6.4.4	Noodmaatregelen	166
6.4.5	Overige bevoegdheden	169
6.5	De burgemeester en de politie	171
6.6	Mandatering van bevoegdheden	172
6.7	De inlichtingen- en verantwoordingsplicht	173
6.8	Samenvatting	175
7	Binnengemeentelijke organen	179
7.1	Openingscasus	179
7.2	Raadscommissies	181
7.2.1	Inleiding	181
7.2.2	Traditionele raadscommissies	181
7.2.3	Nieuwe werkwijzen van de raad	185
7.3	Bestuurscommissies	189
7.4	Andere commissies	190
7.5	De gemeentelijke ombudsfunctie: ombudsman of – commissie	191
7.6	De rekenkamer en de rekenkamerfunctie	192
7.6.1	Inleiding	192
7.6.2	De rekenkamer	195

7.6.3	De gemeenschappelijke rekenkamer	197
7.6.4	De rekenkamerfunctie	197
7.7	Andere binnengemeentelijke organen	198
7.8	Samenvatting	200
8	Gemeentesecretaris, griffier en ambtelijke organisatie	201
8.1	Openingscasus	201
8.2	Benoeming, rechtspositie en taak van de gemeentesecretaris	202
8.3	Benoeming, rechtspositie en taak van de griffier	203
8.4	De ambtelijke organisatie	206
8.5	Ambtenaar en integriteit	209
8.6	Samenvatting	211
9	Het financieel bestuur	213
9.1	Openingscasus	213
9.2	De inkomsten van de gemeente	214
9.2.1	Inleiding	214
9.2.2	De financiële verhouding met het Rijk	214
9.2.3	Gemeentelijke belastingen en heffingen	217
9.3	De begroting en de rekening	221
9.3.1	Inleiding	221
9.3.2	De begroting	222
9.3.3	De rekening	224
9.3.4	Provinciaal toezicht	226
9.4	Administratie en controle	226
9.5	Samenvatting	227
10	De provincie	231
10.1	Openingscasus	231
10.2	Positie en taken van de provincie	232
10.3	Bestuur en organisatie van de provincie	237
10.3.1	Inleiding	237
10.3.2	Provinciale staten	240
10.3.3	Gedeputeerde staten	242

10.3.4	De commissaris van de Koning	245
10.3.5	Verhouding tussen de bestuurders van de provincie	250
10.4	Taken en bevoegdheden van het provinciebestuur	253
10.4.1	Taken en bevoegdheden van provinciale staten	253
10.4.1.1	Inleiding	253
10.4.1.2	Het kiezen van de leden van de Eerste Kamer der Staten- Generaal	254
10.4.1.3	De verordenende bevoegdheid	254
10.4.1.4	Overige bevoegdheden	256
10.4.1.5	Taken en bevoegdheden van gedeputeerde staten	257
10.4.1.6	Taken en bevoegdheden van de commissaris van de Koning	259
10.5	Inkomsten van de provincie	264
10.6	Toezicht op het provinciebestuur	264
10.7	Samenvatting	265
11	Het waterschap	267
11.1	Openingscasus	267
11.2	Positie en taken van het waterschap	270
11.3	Bestuur en organisatie van het waterschap	277
11.3.1	Inleiding	277
11.3.2	Het algemeen bestuur	277
11.3.3	Dagelijks bestuur	280
11.3.4	De voorzitter	282
11.3.5	Verhouding tussen de bestuurders van het waterschap	283
11.4	Taken en bevoegdheden van het waterschapsbestuur	283
11.4.1	Inleiding	283
11.4.2	Het algemeen bestuur	284
11.4.3	Het dagelijks bestuur	287
11.4.4	De voorzitter	288
11.5	Inkomsten van het waterschap	289
11.6	Toezicht op het waterschapsbestuur	289
11.7	Samenvatting	290

12	Internationaal perspectief	293
12.1	Inleiding	293
12.2	De doorwerking van internationaal en Europees recht	294
12.3	Internationaal recht en het openbare lichaam gemeente	296
12.4	Internationaal recht en het handelen van de gemeente	298
12.4.1	Inleiding	298
12.4.2	Verdragen en de gemeente	298
12.4.3	Europees recht	301
12.5	Samenvatting	303
13	Antwoorden tussen- en studie-eindvragen per hoofdstuk	305
13.1	Hoofdstuk 1	305
13.2	Hoofdstuk 2	307
13.3	Hoofdstuk 3	312
13.4	Hoofdstuk 4	314
13.5	Hoofdstuk 5	320
13.6	Hoofdstuk 6	323
13.7	Hoofdstuk 7	326
13.8	Hoofdstuk 8	328
13.9	Hoofdstuk 9	330
13.10	Hoofdstuk 10	331
13.11	Hoofdstuk 11	337
13.12	Hoofdstuk 12	340
14	Over de auteurs	341
14.1	Achtergrondinformatie	341